

Efengyl Karl Barth. Gan y Parch. Peter Hughes Griffiths

Newyddiadur
yr
Annibynwyr

Y Tyyst

Cylchgrawn
Crefyddol
Cenedlaethol

Golygydd - DYFNALLT.

Yn cael ei Gynorthwyo gan amryw o Ysgrifenyddiaeth blaenaf Cymru a Lloegr.

RHIF 2963—CYF. LVI.

MERTHYR TYDFIL, MAI 17, 1928.

[Registered at the General Post Office as a Newspaper.]

PRIS 2c.

O BEN TIR CYMRU.

Y GWLADWR.

MAE telyn a gân pan fo blagur ar goed,
A'r blodau'n dod adre i'r dolydd;
Fe gân pan fo'r Haf yn fwy tlws nag erioed,
A swyn ym murmuron afonydd.
Pereiddiach yw'r delyn sy'n cadw pob tant
Yn dyn pan fo'r niwl ar y lili,
A gân yn y nos, pan ddaw'r gorllif i'r nant,
A'r corwynt i ysgwyd y deri.

Mae llygad a wêl y gogoniant i gyd
Pan fo'r cnydau yn llenwi'r dyffrynoedd,
A ddotia ar wybren sy'n lesni o hyd,
A'r preiddiau yn wyn ar fynyddoedd.
Goleuach yw'r llygad a genfydd yr oen
Yn ymladd â'r storm am ei fywyd,
A'r galon garedig a wyl am y boen
O chwilio am gysgod mewn adfyd.

Ei fara a gasgl ar ei feysydd ei hun,
Ei ddefaid ei hun a'i dillada:
Fe dalodd am dyddyn wrth fyw ar ddihun,
A'i dyddyn ei hun yw ei noddfa.
Fel dei'r hen gloddiau, aeth yntau yn hen,
A phlyg o dan bwysau'r blynyddoedd;
Ond gwyf yr hen ardal, wrth fwynder ei wên,
Cyn lleied sydd rhyngddo a'r nefoedd.

CENECH.

Y Parch. T. Rhondda Williams, Brighton,
yw Cadeirydd newydd yr Undeb Cynulleid-
faol Seisnig. Pan gofiwn y modd y llysenwid
ef ugain mlynedd yn ol, a llai, ar gyfrif ei
syniadau, braidd na ddywedem y rhaid bod
y byd yn sefyll ar ei ben y pryd hwnnw.
Eithr er y rhewynt a'r oerfel, daliodd Rhon-
dda ei gŵys yn union, ac ni thynnodd ei law
oddiar gorn yr aradr. Llawenycha pob Cymro
ac Annibynnwr ym muddugoliaeth iawnder
a haeddiant yn ei ddyrchafiad. Caffed yr
awel o'i du yn ei swydd.

Dau efaill mewn ffydd a gwaith sydd yn
llanw Cadair yr Undeb Seisnig eleni. Ffur-
iwyd cyfathrach rhyngddynt yn y coleg:
ymgymerasant ar ddechrau eu gweinidoga-
eth ag achos oedd ar i lawr yn Leeds, ac
yno y cyd-gyflawnasant wyrth mewn gwaith
cenhadol ac ysbrydol. Un o'r ddau efaill,
y Parch. Francis Wrigley, B.A., oedd yn
traddodi Anerchiad o'r Gadair y tro hwn.
Daw tro ei gydymaith yng Nghyfarfodydd
yr Hydref. Ei destun oedd, "A Church
Genuinely Catholic." Anerchiad cryf, iach,
amserol ei dôn a'i ymdriniaeth. Yr arswyd
sydd yn dyfod dros ddyn wrth feddwl y gall
gosodiad fel a ganlyn gael ei wireddu:—
"Modern civilisation is slipping away from
the religion out of which it grew." Dyma
un o'r pethau sy'n gwâu o gwmpas meddwl
dyn wrth ddarllen yr anerchiad.

Er bod poblogaeth y wlad wedi lleihau yn
ddifrifol yn y deugain mlynedd diweddar, un
ffaith y dylid gorfoleddu o'i phlegid yw bod
yr aelodau crefyddol mewn llawer cymdog-

aeth yn fwy nag erioed. Cymerer Pencader,
er enghraifft. Yn 1849, yr unig addoldy yno
oedd capel yr Annibynwyr. Rhif yr aelodau
y pryd hwnnw, yn ol Llawysgrif y Parch. J.
Owen, oedd 223. Yn 1872 yr oeddynt
ychydig dan 300. Oddiar hynny, tyfodd yr
eglwys a ganlyn yn y gymdogaeth: Eglwys
Fair, Gwyddgrug, Moriah (B.), a Bethel
(M.C.). Rhifa'r eglwys hyn heddiw rai can-
noedd cydrhyngddynt, ac eto y mae'r eglwys
Annibynnol yn rhifo eleni dros 300. Dyna
ffeithiau a ffigyrau hynod o ddiddorol am
sefyllfa'r eglwys yn y parthau gwledig. Ceir
y ffeithiau hyn gan y Parch. T. Lloyd Jones,
B.A., B.D., yn ei anerchiad ar ddechrau
Adroddiad Eglwys y Tabernacl, Pencader,
am 1927. A theg yw dywedyd bod gwein-
idogaeth ein brawd o Sul i Sul yno yn un o
nerthoedd cryfaf yr afael sydd gan yr Efengyl
ar y parthau gwledig.

Llawen pawb o glywed bod y Parch. D.
Silyn Evans, Aberdar, yn ei hwyliau eto.
Y mae ef yn draddodiad, bellach, am ei
ystum fyw, ei drawiad sionc, ei feddwl chwm
a pharod, fel-mai anodd credu y gall dorri
lawr hyd yn oed am dro. Fe wêl darllen-
wyr y Tyyst nad oes ball ar ei ynni a'i ddawn.
"O frenin, bydd fyw byth."

Llongyfarchion brwd i Mr. Lewis Davies,
Cymer, ar ei ddyrchafu i'r Fainc Ynadol.
Od oes hawl gan neb dyn byw ym Morgan-
nwg i eistedd ar achos dyn arall ar gyfrif
ei adnabyddiaeth a'i wybodaeth o ddynol-
iaeth Morgannwg, gan Mr. Lewis Davies y
mae'r hawl honno. Fe wyl ef, megis wrth
reddf, am neilltuolion eneidogol pobl Mor-
gannwg. Dyna oedd yn gwneuthur trin-
iaethau a dyfarniadau y diweddar Farnwr
Gwilym Williams mor ddiddorol. Yn yr
olyniaeth honno y mae ein brawd, a boed
ddo yr un hwyl ar y fainc ag a gaiff wrth
nyddu stori.

Un o eneidiau mawr yr oes hon yw Dr.
Schweitzer, y meddyg cenhadol sydd wedi
ei gysegru ei hun i weini ar y dyn du yn yr
Affrig. Bymtheg mlynedd yn ol, disgynnodd
ei lyfr, "The Quest of the Historical Jesus,"
fel storom o wynt chwynn i'r gwersylloedd
diwinyddol. Yl oedd yn feirniad a modern-
ist diamodol. Cyfrifir ef yr awdurdod uchaf
ar ddehongli cerddoriaeth Bach. Cynnal
cyfarfodydd i chwarae Bach ar yr organ yw
ei foddion i gasglu arian at ei waith. Ceir
ei glywed ar y Diwifr, Mai 20.

Traddododd Mr. Lloyd George araith hy-
awdl ar achlysur dathlu milfwyddiant Hywel
Dda yn Aberystwyth. Y gofid mwyaf i'r
dyfira o fyfyrwyr ifeinc nas clywsant ef pan
oedd fel "goddai ar ddifffiaith fynydd"

yng ngwleidyddiaeth Cymru, oedd bod yr
araith yn Saesneg. Ategid pob dyfyniad
Cymraeg o'i eiddo gan storm o gymeradwy-
aeth. Gresyn na chwasa llanciau a llancesi
Colegau Cymru ei glywed yn Gymraeg ar
destun fel Hywel Dda.

Eleni eto, bydd neges ewylllys da plant
Cymru yn hedfan ar adain y Diwifr i bed-
war ban byd ar Fai 20. Deallwn fod gor-
safoedd diwifr yn Ewrop, y Trefedigaethau
Prydeinig, ac Amerig, yn trosglwyddo y
neges. A dyma Lywodraeth Ffrainc yn
gwneuthur yr un peth o bob gorsaf yr un
pryd rwy wlad. Eithr nid oes i Gymru—
mam y syniad prydferth yma—un orsaf lle
y gall ddanton y neges yn ei henw ei hun
ac yn ei hiaith ei hun.

Dylai'r cyhoedd wybod am gynllun sydd
ar droed yn Sir Gaerfyrddin ynglŷn â phlant
yn ymgeisio am ysgoloriaethau yn yr Ysgol-
ion Sir. Hyd yn hyn, rhywbeth i chwerthin
am ei ben oedd Cymraeg. Gallai ymgeisydd
ysgrifennu ei ysgrif yn Gymraeg neu Saesneg.
Bellach, rhaid i bob ymgeisydd ysgrifennu
ysgrif yn Gymraeg a Saesneg. A dyma'r
canlyniad—y Gymraeg o'r diwedd yn cael
ei lle yn yr ysgolion bob dydd. Credwn fod
yn y cynllun hwn hedyn chwyldro y tu
hwnt i ddychymig.

Prin yr â wythnos heibio nad yw'r Gym-
raeg yn codi ei phen yn llysoedd y wlad.
Dyma'r Parch. R. G. Owen, B.A., Tremadoc,
yn gwrthod rhoddi ei dystiolaeth yn Saes-
neg, a Mr. William George yn ei gefnogi.
Gorfuwyd cyfieithu'r dystiolaeth i'r Saesneg
er mwyn dau Sais ar y fainc. Gofidiai Mr.
Lleufer Thomas na byddai'r Gymraeg yn
cael ei chydabod yn llysoedd barn y wlad.
Meddai: "Y mae'n hen bryd symud y
gwaradwydd hwn i'n gwlad a'n cenedl."
Rhagorol oedd gwaith Mr. David Rees—un
o blant hoffasaf yr Efaill Isaf—yn datgan
ar ran y cyfreithwyr eu bod yn cydolygu
â Mr. Lleufer Thomas.

Wele enwau y biodyr da a enwebwyd i
Is-Gadair yr Undeb gan y Cyfundebau,
ynghyd â nifer y Cyfundebau ymhlaid pob
un:—

Mr. Isaac Edwards, Y.H.	...	...	8
Parch. W. J. Nicholson	...	...	5
Dr. J. D. Jones...	...	...	2
Parch. J. J. Williams	...	...	1
Prifathro J. Morgan Jones	...	...	1
Dr. Peter Price...	...	...	1

Y mae lle cryf i greu y daw gwahoddiad
cynnes i Undeb 1929 o hen dref enwog yn
hanes Annibyniaeth ac Ymneilltuaeth yn Ne
Cymru—Llanelli. Y mae bellach 30 mlynedd
er pan fu'r Undeb yno.

"Y Geilwad Bach."

[GAN MR. LEWIS DAVIES, CYMER.]

XVIII. ORIAU CYNHYRUS.

Ni bu iddo ef aros yn hir cyn tynnu o rywbeth ei sylw. Ond i'w fraw mawr, y rhywbeth hwnnw oedd y lleidr ei hun, yn awr heb ei fwgwd, ac nid yr ochr draw i'r cwm ychwaith, ond ar yr un ochr ag yntau, ac yn cyrchu hefyd at yr un blanhigfa. Da iddo ef ennill honno yn gyntaf, ac iddo fod mor ddoeth â gofalu am ymguddfan dirgel mewn pryd, oblegid aeth yr adyn heibio iddo o fewn deng llath ar hugain, gan ddwyn gyd âg ef, un ymhob llaw, ddau gŵd mawr, sef yr arian a ysbeilliesid. Amlwg fod y lleidr wedi croesi'r cwm yn uwch i fyny: ond gan fod i'r ddau gŵd a gariai gryn bwysau, rhoes hynny ddigon o amser i Forgan gyrraedd ei ymguddfan cyn i'r llall adael prysgwydd gwaelod y cwm.

O nesu o'r lleidr ato, teimlai'r llanc ei galon ymron ar dorri, ac o'r braidd y gallai ef anadlu yn ei le cyfyng. A phan welodd ef nad oedd y dyhiryn yn neb llai na Dennis Connelly, bu ymron a llewygu gan ei ofn. Ond yno, yn llechu fel cwn-ingen yn y gwrych, ef a ddaliai i sylu ar yr ysglyfiwr; ac wedi i hwnnw adael y blanhigfa eto am waelod y cwm, dyna'r pryd y dechreuodd Morgan ei adennill ei hun.

Yn y lle y cyfeiriai'r Gwyddel Cymraeg hwn ato yr oedd pont wedi ei thafu dros y nant er cludo camlas fechan oddiwrth argae yn afon Cynon, i ddyfyrhau Gwaith Haearn y Llwydcoed, ac i mewn o dan fwa'r bont honno y gwelsai Morgan y lleidr yn diflannu.

Tybed a ai ef allan yr ochr arall iddi, a dilyn ymlaen i lan Cynon? Daeth i feddwl cythryblus y llanc y gallai ef ei hun, o'i fyned i gwr pellaf y blanhigfa, weld deuta'r bont. A chan fentro'n fawr, er bod y lleidr ar y pryd o dan fwa'r bont, ef a redodd i'r man yr amcanasai, ac a'i bwriadodd ei hun ar lawr i wely rhedyn ychydig i'r naill ochr i'r coed, o'r lle na allai dim na neb fynd i mewn neu allan i ddeutu'r bont heb fod yn amlwg iddo. Am ryw gymaint o amser, nas gwyddai'r lanc mo'i fesur; ni welodd ef ddim; ond yn y diwedd, ef a ganfu ben y Gwyddel yn edrych allan am eiliad neu ddwy o'r tu isaf i'r bont. Yno, mewn cae ar ei gyfer, yr oedd amaethwr yn galw ar ei gi, a thebig i'r lleidr farnu mai gwell oedd aros ychydig yn hwy cyn mentro allan.

Yna bu distawrwydd hir drachefn—y llanc yn gwylio, a'r lleidr yn llechu.

Yn y cyfamser, achosodd ystori Mr. Rhydderch gyffro mawr ar y Waun, a phenderfynodd y gweithwyr yn ddiymdroi i fyned allan yn ddeuoedd ac yn drïoedd i chwilio pob cilfach yn yr ardal, ac yn enwedig Cwm y Naint, a estynnai o amaethdy Llwynmoch i waered hyd afon Cynon. Rhaid ei bod o'dentu dwyauwr neu dair wedi'r ysbeillid, pan glywodd Morgan o'i wely rhedyn swm traed yn yswisian y glaswellt y tu ol iddo. Ar hyn, ef a gododd ychydig, gan bwysu ar ei benelin: ac wedi gwneuthur lleto i weld pwy oedd yno, ef a ganfu'r Samwn Pinc a Shoni mab Dai Dŵr Glân yn dyfod i'w gyfeiriad. Llwyddodd i ddal eu sylw heb wneuthur ohonynt unrhyw swm, ac wedi gosod ei fys ar ei fin yn arwydd o ddistawrwydd, ef a amneidiodd arnynt i nesu ato yn eu plyg.

Wedi eu dyfod ato, ef a sisialodd yn frysiog â hwy, gan fynegi bod y lleidr dan fwa'r bont, ond ei fod yn arfog, ac mai gwell oedd iddynt fynd yn eu holau i gyrchu'n ddistaw fwy o ddynion i'r fan.

Hynny a wnaed, a chyn pen nemor munudau yr oedd dwsin yn ol yn yr unfan, ac yn eu plith Mr. Aubrey, y prif glerc. Penderfynwyd rhannu yn ddwyblaid—un at bob ochr y bont; ac wedi i bedwar neu bump yn ychwaneg ymuno â hwy, cydsymudasant yn eofn at y ddwy fynedfa.

Tebig iawn fod yr euog wedi eu clywed yn dyfod, ac er mwyn gosod gwell gwedd ar ei ystori ei hun, ef a ymadawodd â'i ymgudd fel pe o'i fwriad ei hun, ac a geisiodd ymddangos yn syn fod cynifer o bobl wedi cyrchu'r lle anial hwnnw yr un pryd.

"Beth wyt ti'n 'neud yma, Dennis?" ebe Mr. Aubrey yn llym.

"Dala o'm dwylo, wrth gws! Welwch chi ddim o'm pysgod?"

Tebig iawn fod y gwalch, yn ystod ei arhosiad gorfodol dan y bont, wedi sylwi bod yno bysgod, ac wedi treulio peth o'r amser hir i ddal tri o'r rhai bychain. A thrwy gymorth y rhain, ef a geisai yn ei gyfyngder osod gwedd o ddiniweidrwydd ar ei symudiadau. Ef a fwriadai eisoes oddiwrtho y llawddrylliau, rywle yn ol yn y cwm—a chymorth oedd hynny hefyd i'w haeriad cyntaf.

Ond nid gwiw dadleu peth fel hynny â Mr. Aubrey, a oedd erbyn hyn wedi clywed stori Morgan. Ac ebe fe wrth y fintai:

"Fe aiff Dafydd (hyn gan gyfeirio at y Samwn Pinc) a finna i mewn dan y bont, i bysgota hefyd. Aros di, Dennis, yn y man lle'r wyt, nes de'wn ni ma's. Chi, fechgyn, catwch llycad arno, 'newch chi."

Aeth Mr. Aubrey a Dai, yn ol y trefniant hwn, i chwilio o dan y bont: ac, i'r olwg gyntaf, nid oedd yno ddim a oedd anarfer i leoedd o'r fath. Ond wedi manwl edrych, gwelwyd fod ychydig o'r meini yn ochr y bont wedi colli eu cymrwad, a bod un ohonynt o leiaf chwarter modfedd allan o'i lle.

"Hyllo! Tŷn hon ma's, Dafydd. Mae'n rhydd, 'rwy'n meddwl."

Gwnaed fel yr archwyd. Daeth y garreg allan yn rhywydd ddigon; ac wedi ei chael hi allan, hawdd oedd tynnu hanner dwsin ereill yn ei hymyl. Y tu ol i'r rhain yr oedd gwagle a oedd yn amlwg o wneuthuriad hwiadol; ac wedi estyn ei fraich i ben pellaf hwnnw, dygodd Mr. Aubrey allan y ddau gŵd a ldratesid y bore hwnnw. A phan gariodd Dai y rhain i olau dydd, ac i Mr. Aubrey ddywedyd, "Pysgod braf, fechgyn!"—yna y bu cri uchel, ac o'r braidd y gallodd y swyddog atal y gweithwyr rhag gosod dwylo dig ar y troseddwr.

Connelly a ddygwyd, fodd bynnag, yn eu plith i fyny i'r Waun, ac a osodwyd mewn ystafell yn yr Offis gyd â thri gweithiwr i'w wylled, i aros dyfodiad y cwnstablaid o Aberdar.

PROFFWYD YR ENCILION.

W. E. EVANS, PONTYBEREM [1835-1901].

[GAN Y PARCH. R. J. JONES, B.A., B.D., PONTYBEREM.]

YMHOB cyfnod o hanes crefydd, bu dan ddosbarth o weithwyr yn gyfrifol am gario'r gwaith ymlaen. Gŵyr pawb am lafur a llwyddiant y naill, ond cych cymharol cyfyng a wŷr ddim am ddiwydrwydd a gwasanaeth y llall. Yr oedd y ddau yn gymwynaswyr i'w gwlad a'u dydd, er nad yn yr un ffordd y gwnaethant eu rhan. Gwyddai gwlad gyfan am bob symudiad o eiddo un, tra profai'r un arall ei groes a'i orfoledd heb dynnu ohono sylw tu allan i'w ardal arbennig ei hun.

Wrth atgofio cenhedlaeth newydd am lafur diflun un o feibion yr encilion, nid oes gennyf awydd o gwbl i fychanu lle a gwaith y rhai a weithiodd mewn meysydd amlycach, eithr cydnabod lafur un na chafodd ei haeddiant, hyd yn oed, oddi ar law y cylch neilltuol a wasanaethodd am gyfnod maith gyd â ffyddlondeb difwlch. Er na chlyw cenhedlaeth newydd ei enw yn aml, ffwrth ei lafur ef, i raddau helaeth, ydyw'r cyfeusterau gwerthfawr a etifeddodd ym myd crefydd a diwylliant.

Daeth dau weinidog yn dwyn yr enw Evans yn nesaf at ei gilydd i ofalu am eglwysi Capel Seion a Chaersalem, Pontyberem. Ac anodd a fyddai meddwl am ddau ddyn anhebycach i'w gilydd na'r ddau hyn. Un o blant Trelech oedd Joseph Evans. Ef oedd un o arwyr maes y Gymanfa yn ei ddydd. Cymerodd ei safiad yn bur bendant yn erbyn tu-eiddadau Undodaidd ei gylch a'i gyfnod, ac iddo ef yn ddiau y perthyn a credud am newid gogwydd syniadaeth ddiwinyddol yn y parthau hyn. Pregethwr yn anaf dim arall oedd Joseph Evans. Yr oedd yn gawr yn y pulpud, ond yn blentyn ymhob man arall hyd ddiwedd ei oes.

Dyn o nodwedd wahanol oedd W. E. Evans. Yn Sir Aberteifi y ganed ef, ac yn Siloa, Aberdar, y dechreuodd bregethu, o dan weinidogaeth y Parch. David Price. Ar ddiwedd ei gwrs yng Ngholeg Caerfyrddin, ymsefydlodd ym Mhontyberem, lle yr arhosodd (fel ei ragflaenydd) hyd derfyn ei oes. Gadawodd ei ôl yn arhosol ar feddwl ac arferion y bobl y gweinidogaethai iddynt, a saif ar ei ben ei hun ymhlith cymwynaswyr Dyffryn Gwendraeth. Cadw ei gofia yn wyrdd, a chyd-

nabod ei ddylanwad daionus, ydyw amcan hyn o ysgrif.

Mewn ysgrif arno yn Y *Diwygiwr* am Awst, 1901, dywed ei hen gyfaill, Dewi Medi, fod Diarhebion Solomon ar flaen ei dafod pan oedd yn aelod yn Siloa, Aberdar, cyn myned ohono i Ysgol a Choleg i baratoi ar gyfair gwaith y weinidogaeth. Cytuna hyn â'r argraff a adawodd ar feddwl ei gydnabod; sef ei fod yn graffiach ei welediad, ac yn saffach ei gyngor, na neb arall yn ei gylch. Deuai'r ddawn hon o'i eiddo i'r golwg yn ei allu i setlo cwerylon, ei gyfarwyddyd ar faterion gwleidyddol, a'i farn gytbwys ar gwestiynau ac athrawiaethau crefydd. At hyn, meddai ar hiwmor a'i galluoedd i arbed trychineb mewn llawer cornel gâs. Cwynai brawd wrtho unwaith nad oedd yn ei alw yn aml i gymryd rhan yn y cwrdd gweddi. "Wrth wneud canhwylau, ers llawer dydd, dipio'r rhai meinaf yr oedden' nhw amlaf," meddai Mr. Evans, yn hamddenol. Ac ebe'r brawd, wedi ei foddio yn llwyr: "O, mi gwela hi nawr."

Nid gwr a ofnai ddywedyd y gwir yn blaen oedd ef, er hynny. Gwnai beth felly gyd â medr pan fyddai galw. Cawn braw o hyn mewn peth a ddigwyddodd rywdro mewn cwrdd eglwys yng nghapel Seion. Amcan y cwrdd hwn ydoedd dewis plan y capel newydd y penderfynasai yr eglwys ei adeiladu. Yr oedd tri chynllun gerbron. Heb golli dim amser, dywedodd un brawd ei fod yn cynnig eu bod yn derbyn y drutaf. "Tebig eich bod chwi yn golygu rhoi eich llaw yneich poced yn go ddwfn," ebe Mr. Evans. "Pe dodwn fy llaw yn fy mhoced, ni byddai dim ynddi," meddai'r brawd. "Gan mai felly y mae hi, efallai y byddai'n llawn cystal i'r bobl sydd yn mynd i dalu, i gael dewis y plan," oedd sylw cyrhaeddgar y gweinidog. A diamau i ragor nag un deimlo mai geiriau doethineb a synnwyr oedd y rhain.

Dywedir fod ganddo ffordd effeithiol i drafod y rhai a ddeuai ato i glepian ar ereill. Daethai un o'r tylwyth hwn i'w dŷ unwaith, ac adroddodd stori hir am frawd a oedd, yn ol pob tebig, yn llawer gwell dyn nag ef. Ar ol iddo ddyfod i ddiwedd ei druth, "Wyt ti ar ben," gofynnai Mr. Evans iddo yn ddiharo. "Ydw," meddai yntau yn bur swil. "Da machgen i, cer adref, a phaid â dweyd dim wrth neb arall," oedd cyngor y gweinidog iddo.

Nid yw'r rhain ond enghreifftiau o'i ffordd ddi-gyffro a synhwyrol o drafod dynion ac amgylchiadau. Fel y gellid tybio, nid oedd pawb yn hoffi ei ffordd ddiseremoni a didderbyn-wyneb; ond yn anaml y cymerai ef sylw o fan ddynionach a waedai wrth ei sodlau. Pan ymosodai, er hynny, byddai ei ergyd yn gadael ei hól yn hir ar feddwl y sawl a'i caffai. Fe welir, felly, fod ynddo nerth yn ogystal â hiwmor.

Daw ei nerth i'r golwg yn y modd yr ymosododd ar rai hen arferion megis "cwrw bach"—yr arfer o gael casgen o gwrw i'r tŷ pan fyddai priodas, a gwerthu ei chynnwys i gymdogion a chyfeillion. Tybiai ef fod y peth hwn yn llygru llawer, er yr edrychai pobl yn gyffredin arno fel peth digon diddrwg. Nid yw hyn ond un o'r hen arferion a wywodd o dan ddylanwad ei wrthwynebiad ef.

Ceir golwg hefyd ar ei nerth, ac annibyniaeth ei feddwl, yn ei ddull o gladdu ei aelodau. Ffordd y mwyafrif o frodyr yn y weinidogaeth oedd siarad am yr ymadawedig yn y gwasanaeth cyhoeddus, gan alw sylw at ei rinweddau a'i ragoriaethau. Codi testun a wnaei Mr. Evans, heb gyfeirio at y person a gleddid. Gwyddai ef yn dda mai hoff gan lawer o bobl ydyw clywed canmol eu perthynasau ar ddydd angladd. Nid aberthodd ef, fodd bynnag, yr hyn a ystyriai yn iawn, er mwyn eu boddio. Ymddengys iddo gamgyrryd yn ei farn am ryw ddyn da yn gynnar yn ei weinidogaeth, a phenderfynu newid ei ddull o gladdu. Wedi caffael ohono y golau, glymodd ato hyd ddiwedd ei oes, fel y gweddai i ddyn na throai gyd â phob awel. Lwyrred y dysgasai ef yr ardal yn y peth yma, fel mai peth cyffredin oedd clywed dywedyd bod "Evans yn gladdwr da."

Anaml y gwelid ef yn cerdded i'r cwrdd neu adre o'r cwrdd gyd â neb. Dyn ar ei ben ei hun oedd W. E. Evans, fel y mae pob gwir arweinydd yn ddyn ar ei ben ei hun. Ef oedd pioneer Ysgolion y Bwrdd yn y cylch. Llwyddodd i gael sefydlu ysgolion newydd, a pharatodd y ffordd ar gyfair cael rhai ereill nas agorwyd hyd ar ol ei farw. Nid

fodlon gweld yr "Undeb Corfforedig" yn ddiogel ynddo i! Ond nid oes gennyf ddim yn erbyn cronfa fel cronfa: y mae gennyf, er hynny, lawer iawn yn erbyn Cronfa Gynorthwyol yr Undeb Corfforedig—peth go wahanol. I ddechrau, amlygiad ydyw (a phe cyfaddefid hynny, ni chwynwn) bod rhai eglwysi—ugeiniau ohonynt—yn amharod i dalu am eu crefydd, a'r Undeb Corfforedig oherwydd hynny yn paratoi i waddoli crefydd—cyn bod sŵn y frwydr yn erbyn Gwaddoliad yr Eglwys yn g-Nghymru wedi distewi! Mi wn i (ac fe wŷr Mr. Pari Huws hefyd) am eglwysi mewn ardaloedd amaethyddol cyfoethog heddiw, a'r cerbydau modur £250, &c., ymhob fferm ymron, na thalant ddim ond rhyw £120—£160 y flwyddyn i weinidog—ac yn bleidwyr eithafol y Gronfa Gynorthwyol, am fod honno'n debig, o bosibl, o barhau i'w cynorthwyo rhag gwneuthur eu dyletswydd fel Cristnogion. Mi wn fod aml weinidog mewn ardal amaethyddol yn gorfod byw mewn dygn ddiol, nid am na fedr aelodau ei eglwys dalu, ond am na wnant. A dyma bleidwyr system felltgedig y dyddiau diwethaf hyn yn mynd ati i roddi *subsidy* i'r paganiaid hyn yn enw Cristnogaeth! Gwn y dywedir mai achub y gweinidog rhag newyn a wna'r Gronfa, ond nid yw hynny ond agwedd arall ar yr hen ddadl Iesuitaidd o wneuthur drwg fel y dâl daioni. Y mae llawer mwy o angen deffro-cydwylbod y wlad heddiw ar fater talu gweinidogion yn anrhyddedus, nag sydd i hel ynghyd Gronfa, gyd â'i phanel o swyddogion, a'i thuedd at bylu'r meddwl crefyddol am genhedlaeth arall. Y mae pobl cefn gwlad Cymru yn hollol anghristnogol ac anfoesol ar y pwnc hwn, a siŵr hwynt i gwsgr trymach gan y method cronfeydd. Gwn y dywedir bod eglwysi na fedrant *ffordd*io talu. Bychan yw nifer y rheini; ond onid oes ysbryd Cristnogol yn y wlad, a threfniadau lleol y Cyrdau Chwarter, er enghraifft, ar gyfer y rheini? Os atebir nad oes ddim, yna'n wir onid gwell, wedi'r cyfan, yw gadael i'r capeli hyn gau? Bydd eu haelodau, wrth wneuthur hynny, yn llawer gonestach Cristnogion na'r gwŷr sy'n cadw y lleill yn agored, os gwŷr yw na fedr eglwys wan ddim derbyn cymorth ond trwy orfodaeth cyfundrefn y Gronfa.

Ac ni fedraf yn fy myw weld mai busnes crefydd yw gwerthu llyfrau, na threfnu ar gyfer hynny. Clywais am enwad parchus yn pasio penderfyniad yn erbyn yr ymryson bocsiu, a'u gwasg yn argraffu posters yr ymryson hwnnw. A chlywais am enwad yn pasio penderfyniad yn erbyn rhedeg tripiari i lan y môr ar y Sul, a'r enwad ei hunan yn *shareholder* pwysig yn y cwmni rheilffordd a wna'i hynny. Wrth gwrs, o gymryd safonau cwmnïau corfforedig yr oes, nid oes rhyw lawer i'w ddywedyd oherwydd y pethau hyn. Ond y nef a'n gwaredo rhag derbyn y safon honno. Y mae angen siopau llyfrau; ond nid busnes Annibynwyr fel Annibynwyr yw eu cynhyrchu. Paham, yn enw rheswm, na fedrir ymddiried holl argraffu a gwerthu llenyddiaeth "enwadol" i'r gwasgau sydd eisoes yng Nghymru? Byddent yn ddigon parod i dderbyn y gwaith, canys fe ddosberthir rhagor o'r llenyddiaeth honno nag o ddim arall yng Nghymru heddiw. Dadl wael yw dal mai "athrawon colegau sydd yn gyfrifol am fodolaeth" y siopau. Gall *cook* fod yn gyfrifol am wneuthur uwd, ond nid yw oherwydd hynny yn gyfrifol am ofyn i ddyd ei fwyta o fwcad! Y mae athrawon yn gyfrifol am *eisiau* llyfrau, ond byddant lawn mor barod i'w prynu o Wasg Wrecsam ag y byddent o Lyfrfa Abertawe. Ac fe fedrid defnyddio'r arian a aeth at drefnu adeilad, a chadw llyfrwr, i amcanion ereill mwy eu pwys. Ond wrth gwrs, os cwmni busnes, ar safonau busnes yr ugeinfed ganrif, yw'r Undeb Corfforedig, dalied ymlaen â'i gronfa a'i siop—a gwylid yr eglwysi'n gwacâu.

Yn fy sylwadau yn y Tyst o dro i dro ar y pynciau hyn, ni fwriedais gyfeirio at unrhyw *personau*, ac y mae'n ddrwg gennyf fod Mr. Pari Huws yn dewis awgrymu hynny. Y pechod—i mi—nid y pechadur, oedd mewn golwg; a theimlaf mor gryf ar y pwnc hwn nes fy mod yn hollol benderfynol o barhau i ddywedyd fy meddwl yn ddi-dderbyn—wyneb ar y mater tra bo anadl ynof. Cyfeiriais, am reswm arbennig, yn Nyst Ebrill 5, at adan ŵr a adwaen, sef Mr. W. J. Gruffydd a Mr. Middleton Murry. Traethodd Mr. Gruffydd o dro i dro yn y *Llenor* yn ddioloesni ar offeiriadaeth gyfundrefnol, oer, haearnidd, a'i gormes ar annibyniaeth meddwl. Dangosodd Mr. Murry yntau yn ddigon eglur yn ei ysgrifau y gwahaniaeth rhwng pleidwyr Cristionogaeth a chanlynywyr Crist. Ni fwriedais, yn y dyfyniad y cyfeiria Mr. Pari Huws ato, unrhyw ensyniad am unrhyw berson arbennig; ond os theimla unrhyw bleidydd y Corff Corfforedig methodistaidd a adweinir wrth enw "Enwad yr Annibynwyr" (*sic*) fod y cap yn ei ffitio, ni bydd neb yn llawenach na myfi o'i weld yn ei wisgo.

Yn gywir.

5 Mai, 1928.

IORWERTH C. PEATE.

£1,275

for tasting Chocolates

All you have to do is to tell us what kinds of chocolates you think are the most popular—ask your confectioner to-day for particulars, or drop a p.c. to Delecta Ltd., Delectaland, Watford.

All you need buy is a Quarter

Delecta
CHOCOLATES

"Made amidst the green fields of Hertfordshire"

Delecta Ltd.

AT Y GOLYGYDD.

Syr,—Diolch i'r Prifathro J. Morgan Jones am ddweyd gair o blaid un o fechgyn byw yr enwadan. Siaredir yn sarhaus gan arweinwyr ein Henwad ni, o gylch Caerdydd, am fechgyn na wyddant fawr am danynt.

Diolch hefyd i Gadeirydd yr Undeb am ei gyfeiriad at bregethwyr sydd wedi ymddeol, a rhai cynorthwyol. Gwyddom mai eithriadau yw y brodyr hunangeisiol. Mae'r cyfeillion caredig, hunanaberthol, yn llawer mwy lluosog—a'r olaf yr ydym ni fel ieuentyd i'w efelychu.

UNDEBWR.

LLYTHYR AGORED AT BOBL MEWN OED.

Syr,—Diolch i awdur "O Fryn i Fryn" am ei lythyr agored at bobl ifeinc. Mwy o'r ysbryd hynaws a nodwedda'r llythyr yma a barai well dealltwriaeth rhwng yr hen a'r ifanc. Yn hyn o lythyr, ymdrechwn ninnau ei efelychu.

Y Gymraeg.—Yr ydym yn unfarn âg ef ar gwestiwn yr hen iaith annwyl. "Byw byth y bo hi."

Yr Eglwys a Ninnau.—Pan ddawn i fydd eglwys a chrefydd, mae arnaf o'n na bydd i ni gydweid yn hollol; ond fe faddenir i ni am ddweyd ein meddwl a'r hyn a deimlwn. O bosibl y magwyd chwi 50 mlynedd cyn hynny, a hawddach i ni, yr ifeinc, ddygymod âg ef na chwi. Mae ein cymeriadau crefyddol ni yn cael eu "moldio" yn y byd newydd yma, tra mai mewn awyrgylch hollol wahanol y "moldiwyd" chwi ynddo. Mynnwch chwi fod yr Eglwys yn ei holl gysylltiadau—ei gwasanaeth, ei sectau, ei chyfarfodydd lluosog, ei phwyllgorau, Sasiynau, Cymanfaeod, &c.—yn hollol fel y dylai fod, a dygwch fawr sêl dros y cwbl. Credwn ninnau y collwch amser efo'r "rwbel" ar draul esgeuluso y "mŵn" gwerthfawr, ac mai hiliogaeth Enwadaeth gul ydyw y *paraphernalia* cymysgelyd yma sydd yn dwyn amser "gwas Duw" ac yn ei luddias i wneuthur y gwaith gartref o edrych ar ol yr ŵyn a'r difater.

I ddyfod yn nês adref eto, ni wyddom a gytunwch â ni fod gwasanaeth yr Eglwys, fel y mae, yn fwy o athrofa a *nursery* i rai mewn oed nag o feithrinfa i ni. Sylwn y daw braw i wyneb y saint pan soniwn am gyfnwidiad, ac felly difaterwn—efallai yn ormodol. Yn y trefydd mawrion mae gennym feddyginiaeth: cawn dewis yr eglwys sydd fwyaf cydweddol a'n hysbryd a'n harchwaeth. Fe synnwch, efallai, yr awn i awr cyn yr amser er sicrhau lle yn un o'r eglwysi yma—rhaid mynd neu fethni â chael lle gan y torfeydd a'n mynychu, ac mae 75 y cant ohonynt yn bobl ifeinc. Ie, meddech, ond aberthir urddasolrwydd y gwasanaeth er bodhau mympwy yr ifeinc. Na; yn hollol fel arall, "hen

broffwyd" penwyn, a'i wâr wedi erymu yng ngwasanaeth y Meistr, ac heb lawer, os dim, cydymdeimlad â'r *modern views* y rhed hen ac ifanc ar eu hol, ydyw'r pregethwr. Crist, ac Ef yn unig, a bregetha. Dirgelwch ei lwyddiant ydyw ei fod yn ein deall, ac yn gallu ein "tynnu allan"; *real chum* ydyw i bob un ohonom yn bersonol. Gyd â llaw, mae byd y gweinidog, y rhan amlaf, mor anadnabyddus i ni ag ydyw ein byd ninnau iddo ef, ac ofn sydd arnom mai fan yma mae'r achos o'r gagendor gofidus sydd rhyngom. Nid ydym ni yn ei ddeall ef, ac ni ddeall yntan ninnau. Gwell gennym y gair bach personol, os gelwir am gerydd neu yngor, na chael clywed ein diffygion o'r pul-pud. Addefwn na roddwn y fath bwysigrwydd â chwi ar fynd i'r moddion dair gwaith ar y Sul, ond ni warafunwn i chwi gael y blasus-fwyd a hoffwch; ond peidiwch â bod yn llawdrwm os na allwn ni ei fwyta na'i dreulio. Pwysleiswch fwy ar grefydd ymarferol tu allan i'r capel, a llai ar yr un oglymedig â'r Saboth a *paraphernalia* yr Eglwys. Mwy o bwys ar y bregeth ar y mynydd a'i hystyr, a llai ar "wasanaethu byrddau", a chael y credud o fod yn y capel dair gwaith ar y Sul. Yr ydym yn deyrngarol i Fab Duw, ond ymrthodwn a'r dull o grefydd lle mae bys dyn yn fwy amlwg na "dull y pedwerydd"; a diweddw'n trwy ddweyd, "Syr, ni a ewyllysiem-weled yr Iesu."—Yr eiddoch,

Y BOBL IFEINC.

AT OLYGYDD "Y TYST."

Syr,—Yng Nghronicle y Tyst am Ebrill 26, ymdangosodd ysgrif yn rhoddi hanes dadorchuddio tabled coffa i'r annwyl ddiweddar Barch. J. R. Roberts, Aberhosan a Dylife. Teimlaf yn ddiolchgar i Mr. H. P. Roberts a'i chwaer am eu gweithred garedig o osod y tabled er coffa am eu rhieni annwyl. Gallaf ategu popeth a ddywedwyd gan gyfeillion caredig Aberhosan a'r cylch yn y cyfarfod. Y mae gennyf gof plantyn am y diweddar Barch. J. R. Roberts. Ef a'm bedyddiodd, a chofiaf yn dda glywed fy nhad a'm mam yn sôn llawer, gyd â pharch ac anwydeb mawr, am eu gweinidog ifanc ymroddgar; ac nid wyf yn tybied y gellir dweyd dim yn ormod am dano.

Ond carwn atgofio awdur yr ysgrif fod "bodau dynol" yn byw ar Dylife cyn bod y *Mines* wedi dechrau cael eu gweithio, ac wedi hynny hefyd. Teimlaf ei fod yn angharedig yn dal eglwysi Dylife ac Aberhosan yn gyfrifol am farw cynnar eu gweinidog ifanc ac annwyl. Carwn ddwyn ar gof iddo; hefyd, y gorwedd yn Aberhosan lawer rhagor na dau "i ysbrydoli'r genhedlaeth newydd." a rhai ohonynt yn "delynnau a dorwyd yn gynnar."

"Gall Maldwyn ymfrostio'n ei phlant Ddyrchafwyd i lysoedd mawrhâd."

UN O BLANT DYLIFFE.

Lat. **SNOW'S** Welch's

Non-Alcoholic Non-Alcoholic

COMMUNION WINES **INVALID WINE**

Used and recommended by Churches, Chapels and Missions all over the British Isles.

PURE GRAPE JUICE

Every bottle represents the juice from at least 5 lbs. of the finest grapes, absolutely free from alcohol, colouring or preserving matter.

FULL PARTICULARS AND SAMPLES SENT POST PAID.

SNOW'S GRAPE JUICE CO., Ltd.
92 FLEET STREET, LONDON, E.C.4

SAMPLE BOTTLE POST PAID for 3/6

Danger at the Communion Table.

Doctors and Public Health Officers pronounce the use of the Common Cup as liable to convey Infectious Diseases. Has your Church adopted the "Individual" Communion Cup? If not—

Then write for Free Illustrated List and Literature to:— (Dept. 15)

TOWNSHENDS, Ltd.,
Ernest St., Birmingham.

Mr. T. J. HARRIS,

A.R.C.M., Double Exhibitioner R.C.M.,

ORGANYDD A CHORFEISTR BETHESDA, BRITON FERRY.

ARWEINYDD CYMANFAOEDD, BEIRNIAD AC ORGANYDD.

Cyfeiriad—
ALEXANDER ROAD, BRITON FERRY.

CAPEL ANNIBYNNOL BETHANIA, TREORCI.

GWAHODDIR ceisiadau am y swydd o Organydd ac Arweinydd y Gân i'r eglwys uchod. Rhaid i'r ymgeiswyr fod yn Gymry, ac anfon at yr ysgrifennydd isod erbyn Mai 28, 1928, fanylion o'u hoedran, eu profiad (gyd â thystysgrif), a'u cyflog.

GORWEL OWEN.

59, Dyfodwg Street,
Treorci.

COFION 60 MLYNEDD.

GAN Y

Parch. O. LLOYD OWEN, Conwy.

PRIS 3/- trwy'r Post, 3/3.

I'w chael oddiwrth yr Awdur, neu o Swyddfa'r Tyst.

TYSTIOLAETH NEWYDD.

"Yr arddull yn hawlio sylw ac edmygedd," &c.—
British Weekly.

CYMRU A HEDDWCH Y BYD.

'CYHOEDDID.

CENADWRI FYD-EANG PLANT CYMRU

ar y Diwifr am y seithfed flwyddyn yn olynol ar "Ddydd Ewyllys Da," Mai 18. Cyhoeddwyd y Genadwri o holl Orsafoedd y B.B.C. am 5.15 ddydd Gwener nesaf.

CYNHEILIR

SEITHFED GYNHADLEDD FLYNYDDOL

Undeb Cymreig Cynghair y Cenhedloedd yn Abertawe yn ystod Wythnos y Sulgwyn, Mai 29 a 30.

Undeb Cymreig Cynghair y Cenhedloedd,
10 Richmond Terr., Park Place, Caerdydd

Y Tyst

IAU, MAI 17, 1928.

EFENGYL KARL BARTH.

[GAN Y PARCH. PETER HUGHES GRIFFITHS, LLUNDAIN]

Llywydd Cymdeithasfa'r Methodistiaid Calfniaidd.]

NID oes amser hir er pan welais y cyf-eiriad cyntaf at Karl Barth—tair neu bedair blynedd, efallai. Ond wedi hynny nid oedd i mi ond lloffa pob tywysen a gludai'r gwynt i feysydd llenyddiaeth ein gwlad ni. Teimlais—gwelais, yn hytrach—fod hwn yn ddiwinydd newydd am ei fod wedi taro ar y tragwyddol a'r creadigol.

Gellir dweyd mewn diwinyddiaeth, fel y dywedwyd gan ein Harglwydd am y ddynoliaeth: "Yr hyn a aned o'r cnawd sydd gnawd, a'r hyn a aned o'r ysbryd sydd ysbryd"; a diwinyddiaeth wedi ei geni o'r cnawd yw y peth mwyaf daearllyd a di-dduw a ellir ei gael byth. Gwelais fod diwinyddiaeth Karl Barth yn newydd am ei bod yn dyfod o'r un ffynhonnell a'r Gwagwyn. Peth truenus yw meddwl diffurfafen ymhob cylch—meddwl yn swyddogi yn unig rhyngddo ei hun a'i lyfrau a'i lyfrach; ond meddwl felly mewn crefydd a diwinyddiaeth sydd o rywogaeth agos yr ystlum a'r wadd.

Po fwyaf addurnedig y bydd gan deitlau a llabedau, mwyaf truenus. Ysgolhaig mawr, efallai, ac yn rhinwedd hynny wedi cael safle bwysig, hedfan ardderchog i bersonoliaeth dybiedig, dim ond enaid llygoden o'i fewn wedi'r cwbl.

Ond am Barth, dyma ddyn ar scale ei bwnc. Torrai ei eiriau arnaf yn y dyfyniadau cyntaf a welais fel shrapnel yn fy ystafell, ffrwydriad ar ol ffrwydriad. Wrth ffrwydro, torrent dyllau ym muriau fy nghulni, a daeth yr haul a'r gwynt a glesni'r nef i'r golwg, difodent y parwydydd papur a gododd crach-ddiwinyddion yr oes o'm cylch, llosgent fy nillad oddiamdanaf, a'm corff a'm cnawd, a minnau yn sefyll yn enaid noeth yn y Presenoldeb sydd

"Yn lloed y nefoedd, lloed y byd,
Lloed uffern hefyd yw,
Lloed tragwyddoldeb maith ei hun,
Diderfyn ydyw Duw;
Mae'n lloed y gwagle yn ddigoll,
Mae oll yn oll, a'i allu'n un,
Anfeidrol anherfynol Fod,
A'i hanfod ynddo'i Hun."

Yn Karl Barth y mae'r byd wedi ad-ddarganfod Duw. Collwyd Duw, rywfodd. Dywedwyd mai Cariad ydyw mor aml, nes yr anghofwyd Ei fod yn Dduw. Pwysleiswyd cariad, a'r deffiniad o gariad yn y cyfamser yn dyfod o'r nofel a'r ddrama a'r chwaraedy.

Collwyd Ef am reswm arall. Dywedais ddarganfod o Dduw drachefn yn Karl Barth. Wel, *darganfod y byd* y bu dynion ers tro. Cymerai gyfirol a chyfirolau, i ddangos hyn, ond nid oes angen. Oes gwyddoniaeth yw

hon, a darganfod y byd yw hynny. Mewn geiriau ereill, ffurf ar fyddolrwydd yw gwyddoniaeth—y byd yma yn myned yn fawr, ac yn bwysig, ac yn rhyfedd, ac yn graddol fyned yn gyfystyr â Duw—yn Dduw, yn wir. Gwelir hyn yn y ddiwinyddiaeth ddiweddar yng Nghymru. Na, nid "diweddar"—*diweddar* oedd yn fy meddwl; a bydd hefyd "y ddiweddar ddiwinyddiaeth" yn fuan, o angenrheidrwydd. Oblegid ei hystyr ydyw bod y byd wedi myned yn fawr a phwysig a rhyfedd, nid ynddo ei hun, ond ym meddwl dynion, ei fod yno—yn ymwybyddiaeth dyn—wedi cael codi ac ymfawrhau nes diffodd Duw.

Efe yw'r tân ysol a'r llosgfeydd tragwyddol, ac amhosibl Ei ddiffodd. Gwir; ond digon hawdd Ei ddiffodd yn ymwybyddiaeth dyn ac ym mhrofiad cenhedlaeth gyfan. A phan ddiffodd Ef, nid oes ond un tân arall i losgi yn Ei le.

Y mae Presenoldeb Duw yn dân. Y mae absenoldeb Duw yn dân gwaeth—ni raid ei enwi.

Pwy ond y dall o'i enedigaeth na fu yn gwylio'r ffurf bresennol ar fyddolrwydd yn codi ac yn datblygu—y byd fel *octopus* mawr yn ymwau am y syniad o Dduw, parwydydd natur megis yn myned i fyny ac i fyny, ac yn crymgantu nes nad oedd Duw mwy ond y tufewn i'r byd, a chrefydd yn gyfystyr â Naturiolaeth a Phanteistiaeth—crefydd Richard Jeffreys megis wedi cyrraedd ein pulpudau a'n colegau. Ond am dro yn unig y gall hyn fod; ffrasiwn, *oes ydyw*—y byd dan agweddiad amser arno—y byd fel peth yn myned heibio.

Yn Karl Barth ceir yr ymwybyddiaeth arall—yr un sydd yn gwneuthur y byd yn ddim, a Duw yn bopeth—y byd yn ddim ond fel y mynn Duw. Yn y bregeth a gyfieithwyd gan y Parch. Vernon Lewis, M.A., B.D., ac a gyhoeddwyd yn y Tyst, ceir cip ar ei *Theory of Crises*. Duw yn llaw natur a rydd gwyddoniaeth i ni. Natur yn llaw Duw a rydd diwinyddiaeth Barth ac yn Ei law yn swp meddal ysgytiadwy.

Soniasom ni am ddeddfau natur. Pwy yw natur? Soniasom am ganlyniadaeth haearnaiidd achos ac effaith, nes darostwng personoliaeth Duw a dynion i drugaredd pethau. Dygwyd Duw i lawr. Taflwyd finiau Ei greadigaeth am dano, nid gan wyddoniaeth yn unig, ond gan yr athroniaeth dybiedig hydawdd sydd y tucefn i wyddoniaeth, ac yn nofio fel rhyw anwedd marwol yn awyrgylch meddwl yr oes. Clodd dyn Dduw i mewn, a masgl y byd am dano. Masgl yw y byd, wisp ydyw, tusw o wawn crydwelt y gwaenydd; ond buom ni gymaint dan ei hypnotiaeth, a theimlasom ein hunain mor alluog wrth ei ddarllen ac wrth alw ei unfurfiaeth munud awr yn ddeddfau, fel yr aethom yn Bantheistiaid dan ein dwylo heb Dduw bellach, ond y duw y mae angen Duw i'n gwaredu oddiwrtho.

Gollyngodd Barth y carcharor Anfeidrol yn rhydd—neu, yn hytrach, dangosodd na bu Dduw garcharor erioed, ac nad all fod. Pwysleisia Ei du-draw-der, Ei ofnadwyaeth, Ei benarglwyddiaeth, Ei achubol ras, Ei hollolrwydd yn Ei fyd, Ei hanfodol a'i dragwyddol Dduwiaeth. Daw Tragwyddoldeb eto pan y mynn i afaelyd yng ngwddw Amser, a'i ysgwyd fel cath yn ysgwyd llygoden.

Mater o feichiogi a dwyfoldeb yw popeth a diwedd yr oesoedd. Daw gwewyr Tragwyddoldeb i ysgwyd y byd, a dychryn Duw ar ddynion. Beth a fydd ymwybyddiaeth a bwriadau a gweithrediadau Duw yn ysgythr y cwbl o'i gylch, a dim ond ymwybyddiaeth o'r byd y tufewn, hyd yn oed y byd yn ei ffurf orau?

Diolchaf o galon i Olygydd y Tyst ac i'r Parch. Vernon Lewis am agor y drws i Karl Barth ddyfod allan i lwybrau Cymru, i ni gael dysgu a gwybod rhywbeth gwell na rhiniaeth diwylliant ein byddolrwydd diweddaraf.